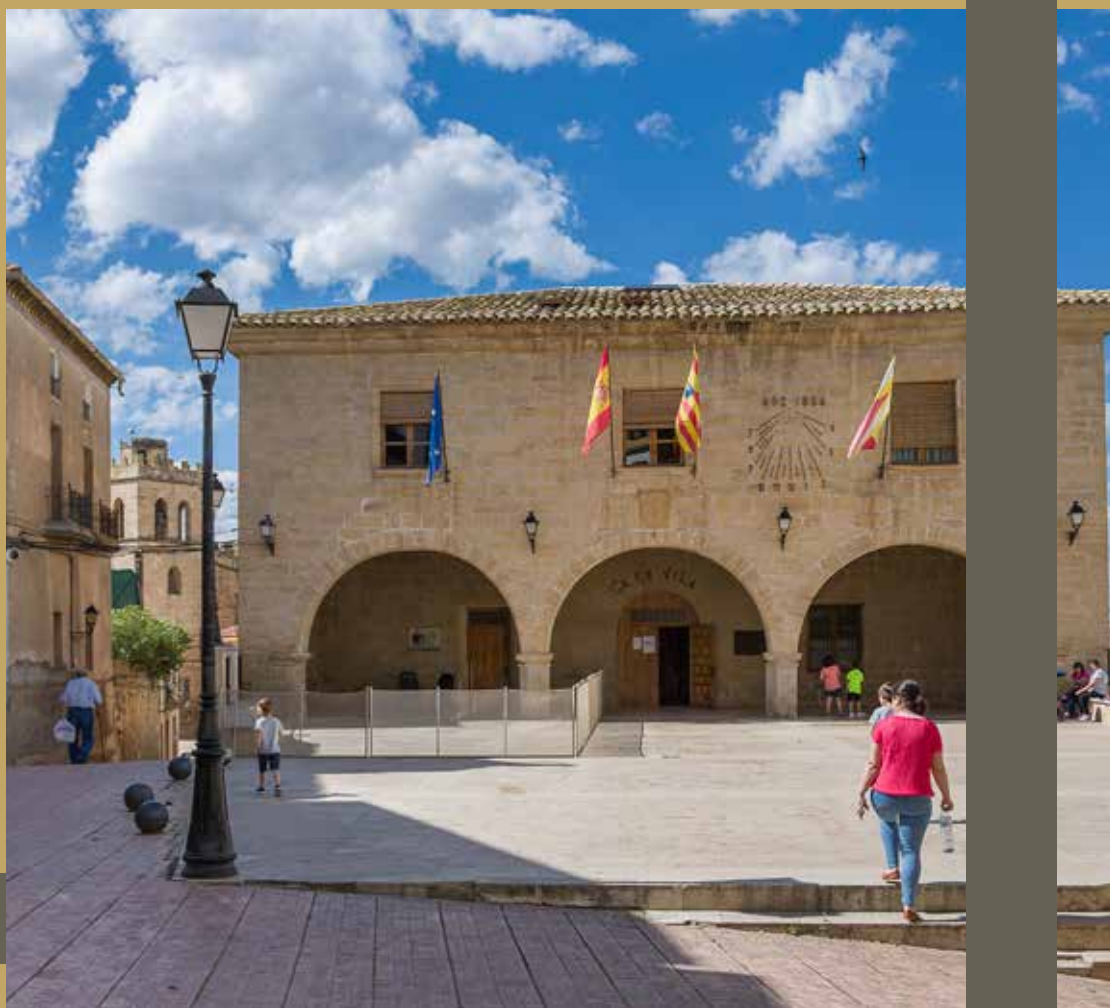

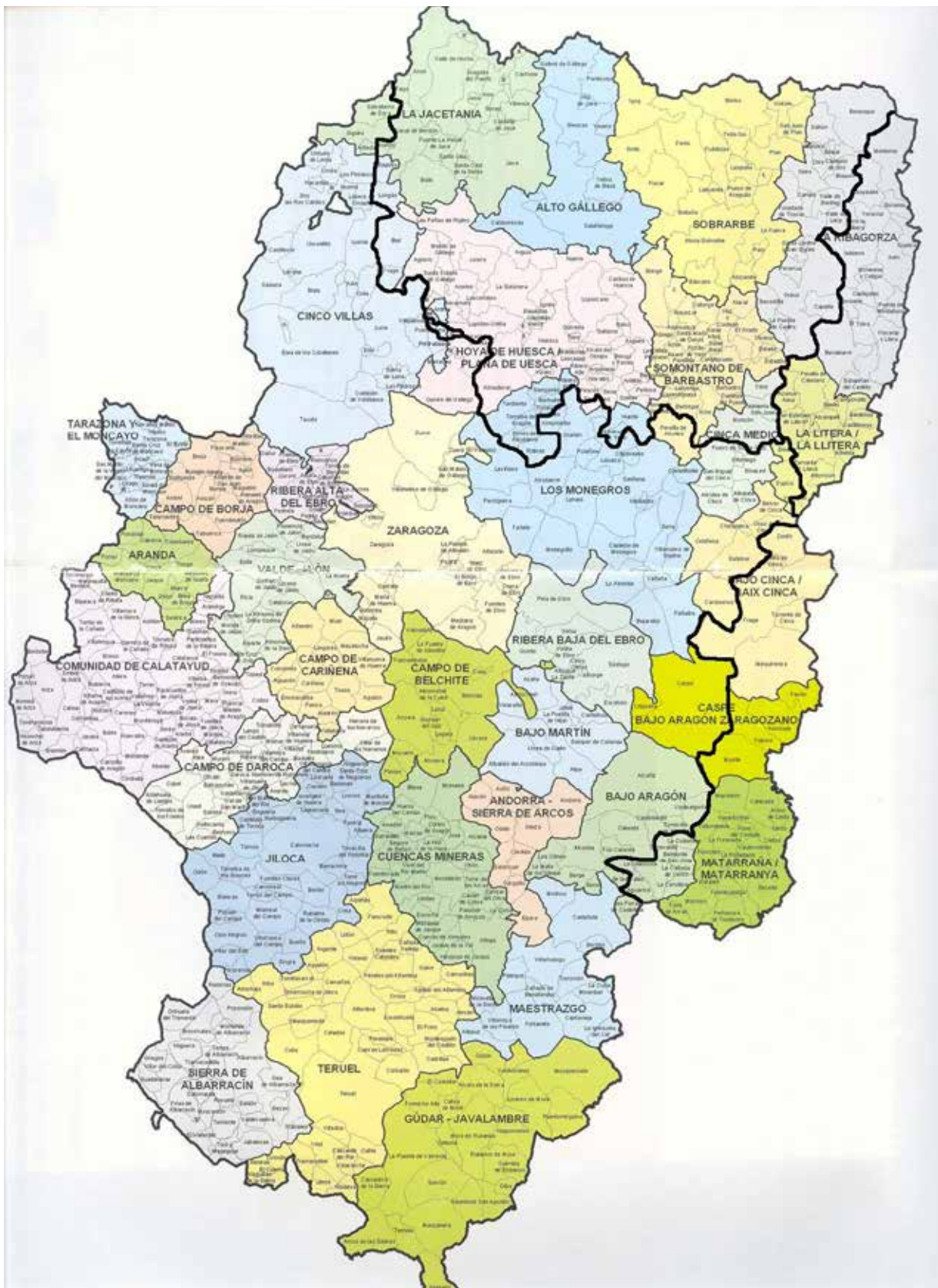
SITUACIÓ DEL CATALÀ A L'ARAGÓ

Merche Llop

Proposta pedagògica d'aproximació de l'obra
de Jesús Moncada a l'escola.
<https://jesusmoncada.lenguasdearagon.org>

Mapa lingüístic d'Aragó. Català-Aragonès. Font: mallorcaweb.net

---

ÀMBIT TERRITORIAL

El territori aragonès de llengua catalana és una estreta zona que s'estén al llarg de la frontera amb Catalunya, des dels Pirineus fins al Maestrat. Té una extensió de 5.370 kilòmetres quadrats i 70.000 habitants. El traçat de la frontera entre castellà i aragonès s'ha realitzat atenent uns quants criteris fonètics, molt sistemàtics i que afecten gran part del material lèxic i morfològic de la llengua^[1].

La denominació Franja d'Aragó —Franja d'Aragó, Franja Oriental o Francha Oriental en aragonès— s'aplica habitualment a l'Aragó catalanòfon.

El català és la llengua pròpia d'aquest territori. Més de 81.000 aragonesos saben parlar català o aragonès —segons el primer cens d'aquestes llengües, realitzat pel Seminari aragonès de sociolingüística, vinculat a la Universitat de Saragossa—. Segons aquest informe, elaborat a partir de les dades de l'últim Cens de Població i Habitatges de l'INE (de 2011), a Aragó 55.513 persones saben parlar català i 25.556, aragonès^[2].

Les comarques on històricament es parla català són sis: Ribagorça, La Llitera, Baix Cinca, Baix Aragó-Casp, Matarranya i Baix Aragó [el seu nom és Bajo-Aragón]. En aquesta zona, sis de cada deu habitants entenen el català i prop de la meitat ho saben parlar. Les comarques amb més parlants són el Matarranya (56% de la seva població) i el Baix Cinca (46%). On més gent sap escriure-ho és en La Llitera (un de cada tres habitants). Les comarques on l'aragonès és propi són set: Jacetania, Alto Gállego, Sobrarbe, Hoya de Huesca/Plana de Uesca, Somontano de Barbastro i Cinca Medio. Les comarques amb major proporció de parlants d'aragonès són La Ribagorza (20%) i Sobrarbe (10%).

Sobre el castellà que es parla a l'Aragó, el doctor Artur Quintana indica que la modalitat aragonesa de la llengua castellana, es caracteritza enfront de les modalitats castellanes d'altres territoris pel fet de tenir un fort substrat aragonès, i no pas poc de català, encara que en aquest darrer cas s'hauria de qualificar més aviat d'adstrat en les àrees centrals i occidentals, però no pas a les orientals on sí que el substrat català hi és ben present^[3].

---

[1] *Gran Enciclopedia Aragonesa. El Periódico de Aragón. Versión web. Última actualització el 8/04/2011.*

[2] *És el primer cens complet que es realitza a Aragó del nombre de parlants de català i aragonès i les seves característiques sociodemogràfiques. El Cens de Població i Habitatges va realitzar 176.623 enquestes a Aragó, per la qual cosa les dades tenen una gran fiabilitat estadística. "Aquest estudi ens permet conèixer i analitzar la realitat lingüística de la comunitat autònoma", afirma Natxo Sorolla, sociòleg, originari del Matarranya, professor en les universitats Rovira i Virgili i Autònoma de Barcelona, i un dels autors de l'estudi. El cens és fruit del treball de diversos anys dels sociòlegs Natxo Sorolla, Anchel Reyes, Chabier Gimeno, Miguel Montañés i Pep Espluga, i el professor d'enginyeria Juan Pablo Martínez, en col·laboració amb l'Institut Aragonès d'Estadística.*

[3] *QUINTANA, Artur. La Vall de Balat. Memòria de l'Aragó 1948-2017. Rolde de Estudios Aragoneses. Zaragoza, 2018, p. 99.*

MUNICIPIS ON ES PARLA CATALÀ^[4]

Municipi	km ²	Hab. 2007	Hab. 2019	Comarca	Província
Aiguaviva de Bergantes	42,2	703	514	Baix Aragó	Terol
Albelda	51,9	875	698	La Llitera	Osca
El Campell	58,0	821	631	La Llitera	Osca
El Torricó	32,4	1.457	1.417	La Llitera	Osca
Areny de Noguera	119,3	322	313	La Ribagorça	Osca
Arenys de Lledó	34,3	228	211	Matarranya	Terol
Sanui i Alins	51,2	178	168	La Llitera	Osca
Baells	39,8	129	104	La Llitera	Osca
Valdellou	30,4	117	76	La Llitera	Osca
Beseit	96,7	598	541	Matarranya	Terol
Bellmunt de Mesquí	34,0	142	113	Baix Aragó	Terol
Benavarri	157,1	1.167	1.124	La Ribagorça	Osca
Bonansa	37,3	97	88	La Ribagorça	Osca
Calaceit	81,3	1.126	994	Matarranya	Terol
Camporrells	26,7	219	134	La Llitera	Osca
Castigaleu	26,5	119	84	La Ribagorça	Osca
Castellonroi	37,6	382	313	La Llitera	Osca
Queretes	52,7	636	567	Matarranya	Terol
Estopanyà	88,7	198	120	La Ribagorça	Osca

[4] Durant la V legislatura de les Corts d'Aragó es va presentar l'avantprojecte de Llei de llengües d'Aragó, on per primera vegada les institucions públiques aragoneses delimitaven l'àmbit territorial del català parlat a Aragó. Aquesta és la llista corresponent a l'avantprojecte.

Municipi	km ²	Hab. 2007	Hab. 2019	Comarca	Província
Favara de Matarranya	101,6	1.230	1.125	Baix Aragó-Casp	Saragossa
Faió	67,2	434	379	Baix Aragó-Casp	Saragossa
Fórnols de Matarranya	32,6	104	80	Matarranya	Terol
Fraga	437,6	13.592	15.033	Baix Cinca	Osca
Fondespatla	39,0	342	284	Matarranya	Terol
Isàvena	118,5	293	235	La Ribagorça	Osca
La Canyada de Beric	10,9	108	89	Baix Aragó	Terol
La Sorollera	33,7	124	93	Baix Aragó	Terol
La Codonyera	21,0	361	336	Baix Aragó	Terol
La Freixneda	39,5	472	438	Matarranya	Terol
La Ginebrosa	80,1	239	194	Baix Aragó	Terol
La Portellada	21,4	276	235	Matarranya	Terol
Lasquarri	31,9	157	132	La Ribagorça	Osca
Les Paüls d'Isàvena	81,6	287	230	La Ribagorça	Osca
Lledó d'Algars	15,6	184	159	Matarranya	Terol
Maella	174,9	2.051	1.985	Baix Aragó-Casp	Saragossa
Massalió	86,2	593	522	Matarranya	Terol
Mequinensa	307,2	2.480	2.324	Baix Cinca	Saragossa
Monesma i Queixigar	62,6	108	76	La Ribagorça	Osca
Mont-roig de Tastavins	79,2	338	340	Matarranya	Terol

Ruïnes del poble vell de Mequinensa al peu del seu castell.

Municipi	km ²	Hab. 2007	Hab. 2019	Comarca	Província
Montanui	174,1	308	212	Ribagorça	Osca
Nonasp	111,4	1.056	961	Baix Aragó-Casp	Saragossa
Pena-roja	83,3	511	439	Matarranya	Terol
Peralta i Calassanç	114,9	252	210	La Llitera	Osca
El Pont de Montanyana	48,6	152	89	La Ribagorça	Osca
Ràfels	35,6	153	138	Matarranya	Terol
Sant Esteve de Llitera	71,9	497	535	La Llitera	Osca
Sopeira	44,1	106	91	La Ribagorça	Osca
Tamarit de Llitera	110,6	3.703	3.476	La Llitera	Osca
Tolba	59,0	193	121	La Ribagorça	Osca
Torredarques	34,3	112	90	Matarranya	Terol
La Torre del Comte	19,5	172	120	Matarranya	Terol
Tor-la-Ribera	32,1	119	101	La Ribagorça	Osca
Torrent de Cinca	56,8	1.021	1.154	Baix Cinca	Osca
La Torre de Vilella	33,4	194	186	Baix Aragó	Terol
La Vall de Tormo	16,0	352	283	Matarranya	Terol
Vall-de- Roures	124,0	2.189	2.425	Matarranya	Terol
Valljunquera	41,8	411	330	Matarranya	Terol
Vilella de Cinca	16,5	482	461	Baix Cinca	Osca
Vensilló	10,4	458	389	La Llitera	Osca
Beranui	63,8	106	82	La Ribagorça	Osca
Viacamp i Lliterà	107,7	25	36	La Ribagorça	Osca
Saidí	92,6	1.827	1.763	Baix Cinca	Osca
62 municipis d'Aragó	4.442,8	47.686	46.191		

TRAJECTÒRIA HISTÒRICA FINS A LA LLEI DE LLENGÜES

Durant la dictadura de Franco les llengües espanyoles no castellanés van estar perseguïdes tot i que s'usaven en tots els àmbits no oficials^[5] plenament en l'oralitat.

L'any 1978 es promulgà la Constitució Espanyola actualment vigent. L'article 3 declara que el castellà és la llengua oficial de l'Estat i que tothom té el deure de conèixer-lo i el dret de fer-lo servir. S'hi afirma també que les modalitats lingüístiques d'Espanya són un patrimoni que serà especialment respectat i protegit. L'article 3.2. manifesta que la resta de llengües espanyoles seran oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus estatus. Per tant, l'aragonès i el català seran oficials a l'Aragó que l'estatut regularà.

La romanística internacional reconeix que tant l'aragonès com el català són llengües, i són les úniques que, junt amb el castellà, s'han parlat i es parlen tradicionalment a l'Aragó. En el màxim exponent de la romanística internacional i en un mapa s'indica que a l'Aragó únicament es parla aragonès, castellà i català^[6].

L'Estatut d'Autonomia d'Aragó, aprovat l'any 1982, a les llengües aragonès i català les denomina Modalitats Lingüístiques.

L'u de febrer de 1984 hi hagué la Declaració de Mequinensa: denou representants —batlles i regidors— de diferents ajuntaments de la Franja, rebutjaven el qualificatiu de xapurrau per a la llengua catalana, en reclamaven l'ensenyament i es comprometeren a emprendre'n mesures de foment en els seus ajuntaments. El 22 de gener de 1984 els batlles de set ajuntaments ribagorçans van demanar al Govern d'Aragó l'ensenyament del català.

José Bada —aleshores Conseller de Cultura i Educació del Govern d'Aragó, socialista eixit de les primeres eleccions democràtiques el 1983— va decidir que en el curs 1984-1985 es començarien les classes de català optatiu a les escoles de la Franja.

El conseller, Bada, volia una gramàtica catalana feta des d'Aragó amb continguts i enfocaments aragonesos i n'encarregà a Artur Quintana la seva redacció. Quintana va redactar una gramàtica comparada dels diferents parlars catalans de l'Aragó i de

---

[5] QUINTANA I FONT, Artur: *comenta en les seves memòries de l'Aragó —el llibre anteriorment esmentat, p.3— que a Areny de Noguera, l'any 1982, tot i que feia quatre anys que s'havia aprovat la Constitució, es pagava cinquanta pessetes per parlar català a classe.*

[6] *Lexikon der Romanistischen Linguistik, Tübingen, 1992. Vol. I, p. 1.*

ALCOVER I PINÓS, Carme y QUINTANA I FONT, Artur: *Plans reguladors d'ensenyament de l'aragonès i el català a l'Aragó. ROLDE de Estudios Aragoneses. Gobierno de Aragón. Zaragoza, 2000, p. 5.*

l'estàndard on el text i els exercicis tenien ambientació aragonesa. També s'hi inclouen lectures d'autors aragonesos, que més endavant s'inclourien en una antologia^[7].

Especialment important en el procés de l'ensenyament del català i de l'aragonès va estar un informe del Justícia de 1993. Aquest informe denuncia les carències de l'Estatut en relació amb les llengües minoritzades de l'Aragó, l'aragonès i el català, fa una repassada a la seva situació amb especial insistència en el seu ensenyament.

La reforma de l'Estatut de 1996, en l'article 7 declara que es garantirà l'ensenyament de les llengües i modalitats lingüístiques. A partir d'aquesta reforma es va constituir aquell mateix any una Comissió per a elaborar un dictamen sobre la futura política lingüística a l'Aragó. La Comissió va presentar aquest informe a les Corts d'Aragó que el van aprovar el 1997.

El 17 de desembre del 2009, amb Marcelino Iglesias cap del Govern del PSOE, s'aprovà la Llei de Llengües^[8]. A partir d'aquesta llei es crea el Consell Superior de Llengües d'Aragó, l'Acadèmia de la Llengua Catalana i l'Acadèmia de la Llengua Aragonesa.

El 9 de maig del 2013, durant el govern del PP i el PAR, es proclamà a les Corts una altra Llei que suposa una sèrie de canvis, i un dels més importants va ser-ne el canvi de denominació d'aquests dialectes del català com a llengua aragonesa pròpia de l'àrea oriental. Se suprimeixen els organismes creats que s'unifiquen en la denominada Acadèmia Aragonesa de la Lengua^[9].

En el 2015, el nou govern de PSOE i CHA, amb el suport de Podemos, es recuperà el català d'Aragó.

---

[7] QUINTANA I FONT, Artur: *La nostra llengua. Gramàtica de llengua catalana*. Diputació General d'Aragó. Saragossa, 1984.

[8] Oficialment: *Llei 10/2009, de 22 de desembre, d'ús, protecció i promoció de les llengües pròpies d'Aragó*.

Amb el següent resultat:

34 vots a favor i 30 en contra: PSOE a favor; Chunta Aragonesista, a favor; Izquierda Unida, abstenció; Partido Aragonès Regionalista (amb el qual Marcelino Iglesias havia fet coalició de Govern) hi votà en contra; Partido Popular, de l'oposició, en contra.

[9] *Aprovada el 9 de maig del 2013 amb el nom Llei d'ús, protecció, promoció de les llengües i modalitats lingüístiques pròpies, amb els vots de PP i PAR. Aquesta segona llei va derogar la primera Llei de llengües d'Aragó del 2009.*

ENSENYAMENT DEL CATALÀ: ITINERARI

L'ensenyament del català a l'Aragó s'inicia el 1984. La Declaració de Mequinensa impulsà el procés. En aquella època, la Comunitat Autònoma d'Aragó no tenia competències en matèria educativa, per tant, era necessari establir col·laboració amb el Ministeri d'Educació i Ciència i el Departament d'Educació i Cultura de la comunitat aragonesa perquè s'introduís el català com assignatura optativa el curs 1984-1985. Es va signar un Conveni i es va constituir una Comissió Mixta entre MEC-DGA presidida pel conseller d'educació per a regular l'ensenyament del català.

Una altra tasca, que en els inicis calia organitzar, era la formació del professorat. L'any 1986 es creà el Seminari Permanent de Llengua Catalana, que aglutinà els professors de català d'Aragó.

Des del primer curs d'oferta de català fins al darrer any s'ha passat de 971 alumnes, sis professors, 12 centres i 10 municipis a 4.468 alumnes que estudien català en tots els nivells —Infantil-Primària-Secundària-Batxillerat, Educació de Persones Adultes i E.O.I.—. Les Escoles Oficials d'Idiomes d'Acanyis, de Fraga, de l'extensió de Monzó, i l'EOI núm. 2 de Saragossa inclouen Llengua Catalana entre la seva oferta.

El model d'educació bilingüe està implantat en 10 centres amb 1.700 alumnes^[10].

També es poden cursar dues assignatures de Llengua Catalana i una de Literatura a la Universitat de Saragossa en el Grau de Filologia Hispànica.

Sobre el perfil de l'alumnat s'ha de dir que són alumnes que assisteixen a classe de forma voluntària. Les classes en Educació Primària tenen una durada aproximada d'hora i mitja a la setmana. En els centres petits (CRA) normalment els agrupen a tots —de diferents cursos i edats— en una aula; el nombre d'alumnat té una mitjana entre deu i quinze, ja que la majoria són pobles menuts.

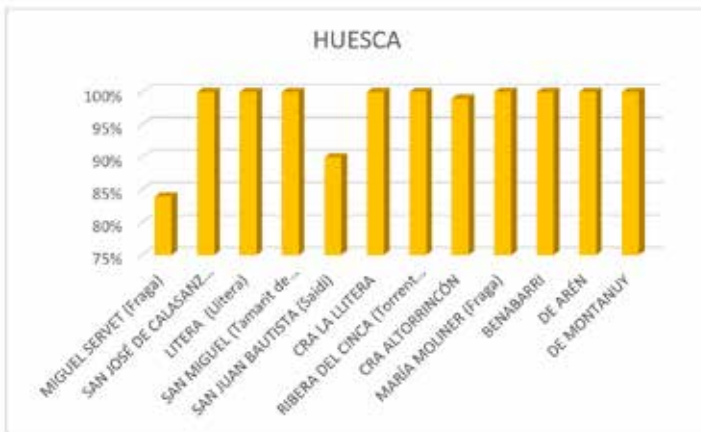
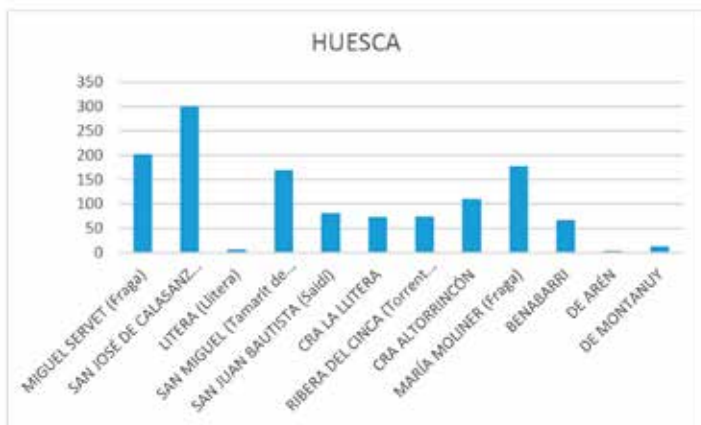
El percentatge d'estudiants amb relació al nombre total d'alumnat del centre és variat; hi ha centres com a Fraga, Tamarit, Calaceit, per exemple que l'assistència és del 90% al 100%. En cap cas, l'assistència és inferior al 60% de l'alumnat matriculat en el centre, com es mostra en els gràfics adjunts.

---

[10] Dades facilitades per la Direcció General de Política Lingüística del Govern d'Aragó.

CATALÀ COM A MATÈRIA EN ELS CENTRES PÚBLICS^[1]

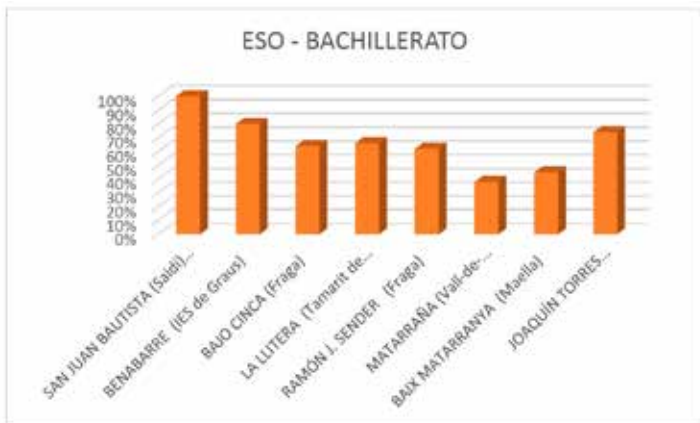
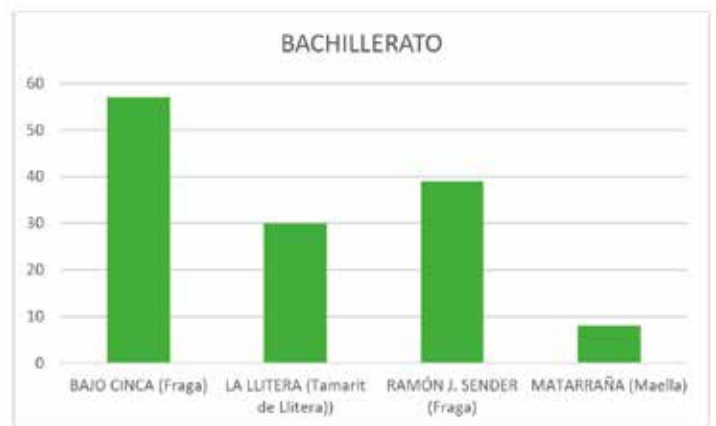
CURS 2019-2020 EDUCACIÓ PRIMÀRIA

[1] Els ajuntaments que no tenen ensenyament de català: La Codonyera, La Torre de Vilella i Bellmunt de Mesquí al Matarranya, Les Païls d'Isavena i algun altre al nord.

CATALÀ COM A MATÈRIA EN ELS CENTRES PÚBLICS

CURS 2019-2020 EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

LEGISLACIÓ^[1]

ESTATAL

LEY ORGÀNICA 2/2006 de 3 de mayo de Educación.

COMUNITAT AUTÒNOMA ARAGÒ

Referents normatius que regulen l'ensenyament on s'inclouen les llengües pròpies d'Aragó: Aragonès y Català.

- ORDEN DE 21 DE DICIEMBRE DE 2015, DE LA CONSEJERA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE, POR LA CUAL SE REGULA LA EVALUACIÓN EN EDUCACIÓN PRIMARIA EN LOS CENTROS DOCENTES DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN Y SE MODIFICAN LA ORDEN DE 16 DE JUNIO DE 2014, POR LA CUAL SE APRUEBA EL CURRÍCULUM DE LA EDUCACIÓN PRIMARIA Y SE AUTORIZA SU APLICACIÓN EN LOS CENTROS DOCENTES DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN Y LA ORDEN DE 26 DE JUNIO DE 2014, POR LA CUAL SE APRUEBAN LAS INSTRUCCIONES QUE REGULAN LA ORGANIZACIÓN Y FUNCIONAMIENTO DE LOS COLEGIOS PÚBLICOS DE EDUCACIÓN INFANTIL Y PRIMARIA Y DE LOS COLEGIOS PÚBLICOS DE EDUCACIÓN ESPECIAL DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN. MODELOS DE EVALUACIÓN POR COMPETENCIAS (2016.04.20).
- ORDEN ECD / 598/2016 DE 14 DE JUNIO, DE LA CONSEJERA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE MODIFICA LA ORDEN DE 26 DE JUNIO DE 2014 DE LA CONSEJERA DE EDUCACIÓN, UNIVERSIDAD, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE APRUEBAN LAS INSTRUCCIONES DE ORGANIZACIÓN Y FUNCIONAMIENTO DE LOS COLEGIOS PÚBLICOS DE EDUCACIÓN INFANTIL Y PRIMARIA Y DE EDUCACIÓN ESPECIAL DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- ORDEN DE 26 DE JUNIO DE 2014, DE LA CONSEJERA DE EDUCACIÓN, UNIVERSIDAD, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE APRUEBAN LAS INSTRUCCIONES QUE REGULAN LA ORGANIZACIÓN Y FUNCIONAMIENTO DE LOS COLEGIOS PÚBLICOS DE EDUCACIÓN INFANTIL Y PRIMARIA Y DE EDUCACIÓN ESPECIAL DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- CORRECCIÓN DE ERRORES DE LA ORDEN DE 26 DE JUNIO DE 2014, INSTRUCCIONES, ORGANIZACIÓN Y FUNCIONAMIENTO DE LOS COLEGIOS PÚBLICOS DE EDUCACIÓN INFANTIL Y PRIMARIA Y DE EDUCACIÓN ESPECIAL.

---

[1] S'ha optat per escriure la denominació de la normativa en castellà perquè és com apareix en el BOE i en el BOA.

- ORDEN ECD / 850/2016, DE 29 DE JULIO, POR LA QUE SE MODIFICA LA ORDEN DE 16 DE JUNIO DE 2014, DE LA CONSEJERIA DE EDUCACIÓN, UNIVERSIDAD, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE APRUEBA EL PROYECTO CURRICULAR DE LA EDUCACIÓN PRIMARIA Y SE AUTORIZA SU APLICACIÓN EN LOS CENTROS DOCENTES DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- ORDEN ECD / 498/2016, DE 26 DE MAYO DE LA CONSEJERIA DE EDUCACIÓN, UNIVERSIDAD, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE APRUEBA EL PROYECTO CURRICULAR DE LA EDUCACIÓN SECUNDARIA OBLIGATORIA Y SE AUTORIZA SU APLICACIÓN EN LOS CENTROS DOCENTES DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- ORDEN ECD / 494/2016, DE 26 DE MAYO DE LA CONSEJERIA DE EDUCACIÓN, UNIVERSIDAD, CULTURA Y DEPORTE, POR LA QUE SE APRUEBA EL PROYECTO CURRICULAR DEL BACHILLERATO Y SE AUTORIZA SU APLICACIÓN EN LOS CENTROS DOCENTES DE LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- ORDEN ECD / 1693/2019, DE 11 DE DICIEMBRE, POR LA QUE SE APRUEBA EL CURRÍCULUM DE EDUCACIÓN SECUNDARIA PARA PERSONAS ADULTAS EN LA COMUNIDAD AUTÓNOMA DE ARAGÓN.
- RESOLUCIÓN DEL DIRECTOR GENERAL DE PLANIFICACIÓN Y FORMACIÓN PROFESIONAL Y DE EL DIRECTOR GENERAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA, DE 26 DE ABRIL DE 2017, POR LA QUE SE AUTORIZAN CENTROS PARA LA IMPARTICIÓN DE LENGUAS PROPIAS DE ARAGÓN (ARAGONÉS Y CATALÁN DE ARAGÓN) A PARTIR DE EL CURSO DESDE 2016 HASTA 2017.

